

2. Вища освіта України в парадигмі євроінтеграції (курс лекцій) : навч. посіб. для студ. / Г.Ф. Пономарьова, А.А. Харківська, Т.В. Отрошко. – Х., 2008. – 334 с.

3. МОН України “Про особливості напрямів підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра”. – К., 2007.

4. Положення про організацію навчального процесу підготовки фахівців за кредитно-модульною системою: відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України, Харківський гуманітарно-педагогічний інститут, 2007.

5. Реформа и развитие высшего образования. Программный документ. – Париж : ЮНЕСКО, 1998.

6. Шлях освіти. Нові джерела / П. Сікорський, 2004. – С. 29–34.

БАЙКОВА І.С.

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МУЗИЧНОГО КЕРІВНИКА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Перехід України в інтеграційний простір європейського співтовариства спричинює модернізацію освіти, яка нині орієнтується на нові фундаментальні цінності. Відбувається уніфікація термінології, яка характеризує високу якість професійної діяльності особистості, що відповідає новим міжнародним стандартам. Наразі вітчизняною наукою активно розробляються теоретико-методологічні та методичні аспекти компетентнісного підходу, спрямованого на формування якісно нової моделі спеціаліста. Компетентність визнається важливою умовою та показником успішності фахівців, у тому числі педагогів різних рівнів освіти.

Музичний керівник дошкільного закладу як педагог початкового рівня освіти відіграє особливу роль у становленні й усебічному (естетичному, моральному, духовно-творчому, фізичному тощо) розвитку особистості дитини. Тому особливої актуальності набувають питання окреслення сутності, структури, змісту та шляхів формування його професійної компетентності.

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури показав, що проблему професійної компетентності педагогічних кадрів у цілому вивчають Л. Волкова, Є. Проворова (комунікативна компетентність педагогів), М. Лук'янова (психолого-педагогічна компетентність), Л. Карпова, Н. Мурована, О. Онаць, А. Онкович, Ю. Пінчук, В. Саюк, В. Стрельников, В. Сластьонін, В. Шапаренко, Л. Шевчук (професійна компетентність), Л. Зеленська (професійно-педагогічна), Н. Кузьміна (спеціально-педагогічна компетентність) та інші. Вчені досліджують окремі складники компетентностей педагогів та її часткові види, виходячи зі специфіки їх формування залежно від предмета викладання.

У сфері мистецької освіти різні аспекти професійної компетентності педагога-музиканта висвітлюються в наукових дослідженнях Л. Арча-

жнікової, А. Болгарського, О. Дем'янчук, В. Дряпіки, А. Душного, Л. Коваль, А. Козир, Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, І. Полубояриної, А. Растригіної, О. Ростовського, Г. Ципіна, О. Щоколової та ін.

Утім, нам не вдалося знайти досліджень, які б стосувалися професійної компетентності музичних керівників дошкільних закладів.

Мета статті – розкрити сутність професійної компетентності музичного керівника дошкільного навчального закладу.

Вивчення професійної компетентності музичного керівника, передусім, потребує з'ясування сутності понять “компетентність” узагалі та “професійна компетентність педагога” зокрема.

Згідно із сучасним лінгвістичним тлумаченням, поняття “компетентність” у словниках трактується як “володіння знаннями, які дозволяють робити висновки про що-небудь”; “поінформованість, правочинність”; “авторитетність, повноправність” [1; 2; 3] і конкретизується щодо різних галузей життя й діяльності (лінгвістичної, соціальної, життєвої, професійної, громадянської тощо).

Результати аналізу найрізноманітніших словникових джерел свідчать, що визначення цього терміна разом з похідними в цілому відрізняються лише стилістично.

Так, у науково-довідковій літературі, зокрема в українському словнику іншомовних слів та словнику Д. Ушакова, під компетентністю розуміється обізнаність, авторитетність, за словником з педагогіки Г. та А. Коджаспирових – рівень освіченості особистості, який визначається ступенем опанування теоретичними засобами пізнавальної або практичної діяльності.

Оскільки поняття компетентності досить багатогранне, його визначення й трактування є постійним предметом дискусій, досліджень.

Традиційним є визначення, яке вказує на присутність у змісті компетентності певних знань, умінь та навичок. Так, М. Чошанов вважає, що компетентність означає традиційну тріаду “знання, вміння, навички” та є сполучною ланкою між її компонентами. Але, за твердженням С. Клепка, таке визначення є недостатнім, оскільки “знання, вміння та навички не інтегруються переважно в певні цілісні результати, якими є культури, технології, метапрограми, стратегії діяльності”. Згідно з думкою українського вченого, компетентність – це орієнтація на “вихід” (“output”) (орієнтація на успішність, на результат), який не може бути зведений лише до набору елементарних знань, умінь і навичок [4, с. 132, 150], а має належати до сфери складних умінь і якостей особистості, що спрямовані на досягнення необхідного рівня професіоналізму, успіху, самовдосконалення (С. Дружиков) та самореалізації особистості (В. Болотов).

Більшість науковців (І. Зимня, В. Лозова, С. Некрасов) вважають, що компетентність охоплює знання, вміння та навички, але не зводиться до їх простої суми, оскільки містить не тільки когнітивну та операційно-технологічну складову, але й мотиваційну, етичну, соціальну, поведінкову тощо (І. Зимня); аналітичні, комунікативні, прогностичні розумові процеси; аналіз, синтез, порівняння, систематизацію, узагальнення тощо (В. Лозова).

Аналіз визначень і описів компетентностей, пропонує у наукових джерелах, свідчить про те, що загальновизнаного трактування терміна “компетентність” у сучасній науковій літературі ще не сформовано. Але науковці визначають основні компоненти компетентності, які охоплюють наявність знань для успішної діяльності, розуміння значення цих знань для практики (О. Акулова, В. Кричевський, О. Куликова, А. Растянников тощо); набір операційних умінь (О. Козирева, В. Кричевський, Г. Скоробогатова); володіння алгоритмами вирішення трудових завдань (О. Козирева, Л. Маєвська, Л. Бурова, В. Ільчева, В. Яковлева); здатність творчо підходити до професійної діяльності (Б. Оскарссон, А. Растянников та інші); здатність до ефективної праці в команді (Б. Оскарссон, Дж. Равен, І. Зимня), створення мікроклімату, готовності помічати проблеми та знаходити шляхи їх вирішення (Дж. Равен); здатності особистості висловлювати кваліфіковані судження, приймати адекватні та відповідальні рішення, які приведуть до досягнення намічених цілей (Є. Огарьов).

Аналіз наукових праць засвідчив, що терміном “компетенція”/“компетентність” позначаються найрізноманітніші явища: розумові дії (процеси, функції), особистісні якості людини, мотиваційна спрямованість, ціннісні орієнтації (установки, диспозиції), особливості міжособистісної взаємодії, практичні вміння, навички тощо.

Так, компоненти компетентності, пов’язані із системою цінностей та якостей особистості, знаходимо у працях Дж. Равена (ініціативність, відповідальність, лідерство, співробітництво, ентузіазм, самостійність, послідовність, схильність до аналізу праці організацій та суспільства в цілому, здатність використовувати свої висновки при виборі стратегії власної поведінки тощо), Б. Оскарсона (якість планування, вирішення проблем, творчість, підприємницька поведінка, організаційне бачення та комунікативні навички), Є. Вахромова (особливий спосіб мислення), О. Козиревої (наявність критичного мислення, тобто здатність серед більшості рішень обрати найбільш оптимальне, аргументовано спростувати помилкові рішення), О. Овчарук (самокерування, саморегуляція), Г. Луньової (стійкість, швидкість, безпомилкове виконання різних дій) тощо.

Створюючи модель компетентної особистості, ми погоджуємось з твердженнями науковців, що це – спеціаліст, впевнена в собі людина, яка має знання, вміння використовувати знання в конкретній ситуації, навички та досвід їх застосування в практичній діяльності; готовність та здатність до саморозвитку, самооцінки, творчості, діяльності в різних сферах (робота, навчання, культура, політика, здоров’я, навколишнє середовище, освіта).

Дослідження проблеми компетентності особистості у вітчизняній педагогіці та психології більшою мірою пов’язані з вивченням професійної компетентності. Аналіз педагогічних досліджень (О. Дубасенюк, Л. Карпової, І. Колеснікової, В. Лозової, А. Маркової, В. Сластьоніна, Т. Лошакової тощо) та практика вітчизняної освіти свідчить про зростання інтересу до питань, пов’язаних з професійною компетентністю педагогічних кадрів.

У процесі аналізу досліджень встановлено, що професійна компетентність педагога найчастіше характеризується через діяльність та розглядається як інтегративне особистісне утворення на засадах теоретичних знань, практичних умінь, значущих особистісних якостей та досвіду, що зумовлюють готовність учителя до виконання педагогічної діяльності й забезпечують високий рівень її самоорганізації.

Характеризуючи професійно-особистісні якості, які, на думку науковців, повинні мати педагоги, виокремлюють такі складові, як: інтерес до педагогічної діяльності (С. Асадуліна, А. Кочетов), надійність і успішність її виконання (А. Мороз); стійкий інтерес до професії та потреба займатися нею (Л. Данилевська, Г. Малініна); успішне опановування нового та швидке адаптування до змінних умов (В. Веснін); індивідуальні якості педагога (моральність, почуття, воля, педагогічна культура), які, на думку Л. Карпової, сприяють ефективній професійній діяльності, надійності та успішності її виконання, а також формуванню професійної компетентності тощо [5, с. 42].

Грунтуючись на вищезазначеній характеристиці компетентності та особистісних якостей, вчені розробляють модель компетентного педагога, в якій виокремлюють необхідні структурні компоненти. Так, за А. Марковою, Т. Стефановською, Н. Храпченковою, професіоналом можна вважати вчителя, який особисто прихильний та відданий педагогічній професії; успішно вирішує завдання навчання та виховання, використовуючи сучасні технології; опановує норми, еталони професії, досягає майстерності в ній, усвідомлено розвиваючи свою індивідуальність засобами професії; разом із цим – усвідомлює перспективу, зону свого ближнього розвитку; соціально активний при вирішенні проблем, пов'язаних з професією; не боїться потрапляти в умови конкуренції освітніх послуг.

Щодо умінь компетентного педагога, можна погодитися з авторами, які вбачають їх прояв у здатності: а) виявляти достатньо широку інформованість у предметній сфері; включатися в інноваційні процеси, створювати нові освітні практики; б) виявляти високий рівень комунікативних, проєктувальних, прогнозувальних умінь; в) обирати власну освітню траєкторію в процесі вдосконалення професійної діяльності (І. Барахович); г) забезпечувати варіативність, оптимальність та ефективність побудови навчально-виховного процесу (В. Адольф).

Отже, підсумовуючи проаналізовані наукові положення, можна зробити висновок, що під професійною компетентністю педагога науковці розуміють його інтегративну професійно-особистісну характеристику, що охоплює комплекс професійно значущих для нього якостей, високий рівень науково-теоретичної та практичної підготовленості до творчої педагогічної діяльності й ефективної взаємодії з колегами та вихованцями в педагогічному процесі на основі використання сучасних технологій для досягнення високих результатів.

Таку змістовну оцінку можна конкретизувати стосовно професійної компетентності музичного керівника дошкільного навчального закладу

(ДНЗ), оскільки він – також педагог, тільки зі специфічним напрямом діяльності – музично-педагогічним.

Визначаючи зміст професійної компетентності музичного керівника ДНЗ, ми спирались на структуру і зміст професійної діяльності музичного керівника, які зумовили розуміння цієї категорії як суми психолого-педагогічних та мистецтвознавчих знань, умінь і навичок, музичних здібностей, якостей особистості, що виявляються через готовність до педагогічної діяльності у сфері музично-естетичного виховання дітей.

Специфіка діяльності музичного керівника, крім дошкільного віку контингенту вихованців, полягає в тому, що педагогічні завдання в процесі діяльності вирішуються засобами музичного мистецтва. Але музична педагогіка – складова загальної педагогіки (О. Олексюк), і фахова діяльність музичного керівника ґрунтується в основному, крім музичної діяльності, на загальнопедагогічних засадах. Тому ми не бачимо перешкод для того, щоб розглядати загальні аспекти професійної компетентності музичного керівника ДНЗ як професійної компетентності педагога взагалі. Адже підґрунтям професійної компетентності музичного керівника залишаються співвідношення знань (педагогічних, психологічних, філософських, соціологічних, фізіологічних тощо), практичних умінь (“особливим способом структурувати наукові та практичні знання з метою ефективного вирішення професійних завдань” (О. Дубасенюк)), навичок та досвіду застосування знань у практичній діяльності, здатності творчо підходити до професійної діяльності та сукупності професійно значимих якостей і властивостей особистості в їх застосуванні до педагогічної діяльності під час ефективної взаємодії з вихованцями (А. Маркова).

Вивчення суто фахового – мистецького аспекту професійно значущих складників компетентності музичного керівника ДНЗ вказує на наявність *спеціальних знань* (музично-історичних, музично-естетичних, музично-теоретичних та методичних, які сприяють усвідомленню особливостей особистісної взаємодії педагога з дітьми, колегами, батьками вихованців в музично-педагогічному процесі, оволодінню засобами, формами й методами музичного виховання, орієнтуванню в закономірностях і принципах навчання музики (О. Олексюк)): *знань* про вікові особливості музичного сприйняття, мислення, уяви (С. Науменко), закономірності особистісного розвитку людини на різних вікових етапах (А. Козир), зокрема в дошкільному віці, про індивідуальні особливості функціонування музичних здібностей та типи музикальності, емоційну реакцію на музику – для досягнення позитивних результатів музично-освітнього процесу; *музично-педагогічних умінь* (здійснювати музично-естетичну роботу з дітьми, діагностувати музичні здібності дітей, створювати атмосферу зацікавленості, використовувати інтегративні методи навчання та аналізу музичних творів) (С. Науменко, Н. Мурована); *широкої ерудиції* в галузі мистецької освіти (художньої культури, мистецтвознавства, естетики) в єдності з уміннями практичного відтворення цієї обізнаності у виконавській діяльності; *розвинутості практичних умінь і навичок* у галузі хормейстерської,

інструментально-виконавської, музично-теоретичної підготовки, використання умінь словесної інтерпретації музичних образів тощо; *умінь аналізувати* процес і результати власної музично-педагогічної діяльності, проектувати мету й завдання професійного самовдосконалення та розвитку особистості вихованця (А. Козир) тощо.

Також творча сутність діяльності музичного керівника передбачає прояв творчих здібностей та активності педагога, творчу взаємодію дорослого й вихованців, професіоналізм педагогічного спілкування, скерованого на творчу взаємодію та на закладання основ ціннісного ставлення дітей до музичного виконавства [6], важливість розвитку “авторської здатності” особистості, “спроможності виступити ініціатором мистецького задуму, реалізувати його у власній та спільній творчій діяльності, бути перформативним – оригінальним і виразним” у презентації музичного мистецтва [7, с. 249] тощо.

Відповідно, важливим аспектом професійної компетентності музичного керівника, за твердженням науковців (О. Горбенко, А. Козир, Н. Мурована, Г. Падалка, Т. Пляченко, А. Растригіна тощо), є необхідність володіння здатністю до художньої інтерпретаційної, самостійно-креативної, сценічно-виконавської та проектувальної творчості, здатність особистості до усвідомлення музики як явища суспільного життя, засвоєння її закономірностей, стилів і жанрів до оволодіння засобами втілення художніх образів у виконавстві, до застосування музики в художньо-виховній роботі з дошкільниками, знання змісту музичного навчання дітей, методики виховання музикою та застосування сучасних методів і технологій музичної освіти; уміння формувати у вихованців музичні знання, вміння й навички, застосовувати методику вокально-хорової роботи з ними, навички музично-педагогічної імпровізації, інтерпретації музичних творів, елементів диригентської техніки та виконання музичних творів на занятті.

Тому професійна компетентність музичного керівника передбачає сформованість особистісних якостей і здібностей, необхідних для успішного здійснення своїх професійних функцій: педагогічних (толерантність, комунікативність, організаторсько-конструктивні здібності, зосередженість, тактовність, витримка, здатність до емпатії тощо), музично-фахових (музичні якості та здібності, зокрема художня освіченість, творча активність, самостійність та ініціативність, артистичність, мистецька ерудиція, культура мовлення тощо) [6].

Висновки. Отже, з огляду на вищезазначене, професійна компетентність музичного керівника характеризується багатоплановістю, різноманітністю, системністю та інтегрованістю; визначається загальнопедагогічними знаннями, уміннями, навичками; передбачає високий рівень володіння різновидами художньо-інтерпретаційної творчості (інструментальної, вокальної, диригентської, драматично-театральної, мистецтва імпровізації, акомпанування), умінням спроектувати й розкрити художній образ, створити атмосферу справжнього емпатійно-діалогового спілкування, залучити своїх вихованців до процесу спільної творчості (О. Горбенко), а також гру-

нтується на таких компонентах компетентності, як: *спеціальний* (забезпечує володіння на високому рівні професійною діяльністю та здатність проєктувати свій подальший розвиток); *комунікативний* (зумовлює володіння доцільними формами спілкування, педагогічною взаємодією, широкою ерудованістю в системі національної та світової художньої культури, визначає розвинений інтерес до художньо-естетичної діяльності; обізнаність та володіння різноманітним музичним репертуаром; спроможність естетичного оцінювання та впровадження найкращих зразків музичного мистецтва); *особистісний* (забезпечує оволодіння прийомами особистісного самовираження та саморозвитку, які протистоять професійній деформації особистості). Наявність вищезазначених компонентів компетентності означає зрілість людини в професійній діяльності, спілкуванні, становленні особистості професіонала, формуванні його майстерності [6].

У наступних публікаціях передбачається розглянути ключові компетентності та компетенції професійної діяльності музичного керівника ДНЗ, а також визначити критерії їх оцінювання.

Література

1. Словник іншомовних слів / [уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута]. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
2. Новий тлумачний словник української мови / [уклад.: В.В. Яременко, О.М. Сліпушко]. – К. : Аконт, 2001. – Т. 1: А-К. – 874 с
3. Лопатин В.В. Малый толковый словарь русского языка / В.В. Лопатин, Л.Э. Лопатина. – М. : Рус.язык, 1990. – 704 с.
4. Клепко С.Ф. Філософія освіти в європейському контексті / С.Ф. Клепко. – Полтава : ПОІППО, 2006. – 328 с.
5. Карпова Л.Г. Формування професійної компетентності вчителя загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Л.Г. Карпова. – Х., 2004. – 209 с.
6. Козир А.В. Компетентність як необхідний компонент професійної майстерності викладачів мистецьких дисциплін [Електронний ресурс] / А.В. Козир // Збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 3–5 червня 2008 р., м. Київ. – К. : ДАКККІМ, 2009. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_7_26.php.
7. Масол Л.М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л.М. Масол. – К., 2006. – 431 с.

БЕЛОЗЬОРОВА Н.О.

МІСЦЕ СПЕЦКУРСУ “РОЗВИТОК ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)” У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНОГО ВИХОВАТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ЛАНКИ ОСВІТИ

У сучасний період пошуку концепції освіти України з метою рівноцінної інтеграції української культури в європейський культурно-освітній простір, вдосконалення початкової ланки освіти, надання їй специфічних,